

References

1. Abilova G. S. Duhovno–nравstvennye osnovy sem'i: na primere Respubliki Tadjikistan: diss. ... kand. filos. nauk: 09.00.11 / Abilova Gulandom Sardorovna; [Mesto zashhity: In–t filosofii im. akad. A. M. Bogoutdinova AN Resp. Tadjikistan]. – Dushanbe, 2011. – 143 s.
2. Bazaluk O. A. Filosofija obrazovanija v svete novej kosmologicheskoj koncepcii. Uchebnik / Oleg Bazaluk. – Kiev: Kondor, 2010. – 458 s.
3. Zhit' v uslovijah demokratii: Tom III iz serii VDG/OPCh, Toma I–VI Vospitanie demokraticheskoj grazhdanstvennosti i obrazovanie v oblasti prav cheloveka v shkol'noj praktike. Planirovanie urokov po VDG/OPCh dlja osnovnoj shkoly (8–9 j klassy) / Pod redakciej Rol'fa Golloba i Petera Krapfa. – Strasburg: Izdatel'stvo Soveta Evropy, 2010. – 223 s.
4. Karceva L. V. Psihologija i pedagogika social'noj raboty s sem'ej: Uchebnoe posobie / Lidija Valer'evna Karceva. – 2–e izd. – M.: Izdatel'sko–torgovaja korporacija «Dashkov i K'», 2013. – 224 s.
5. Pojmalov A. V. Reprodukativnoe povedenie molodoj sem'i: sociologicheskij analiz: diss. ... kand. soc. nauk: 22.00.03 / Aleksandr Viktorovich Pojmalov; [Mesto zashhity: Penz. gos. un–t]. – Penza, 2010. – 160 s.
6. Pro koncepciju derzhavnoi' simejnoi' polityky: Postanova Verhovnoi' Rady Ukrainy vid 17 veresnja 1999 roku №1063–XIV / [Elektron. resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1063–14>.
7. Toropygina M. V. Institut sem'i v sovremennoj Rossii: social'no–filosofskij analiz: diss. ... kand. filos. nauk: 09.00.11 / M. V. Toropygina; [Mesto zashhity: Mosk. gos. tehn. un–t im. N. Je. Bauman]. – Moskva, 2011. – 206 s.
8. Tyndik A. O. Obzor sovremennyh mer semejnoi' polityki v stranah s nizkoj rozhdaemost'ju / A. O. Tyndik // Spero. – 2010. – №12. – S.157–176.
9. Fathutdinova I. Vplyv ideologichnogo aparatu prymusu na rol' ukrai'ns'koi' zhinky u sferi shljubno–simejnyh vidnosyn v period social'no–politychnyh potrasin' / Future Human Image 2 (5): academic journal – Kiev: ISPC, 2015 – S.46–58
10. Shhepan'skij Ja. Jelementarnye ponjatija sociologii / Ja. Shhepan'skij / Per. s pol'sk. M. M. Gurenko pod obslh. red. i posleslov. akad. A. M. Rumjanceva. – M.: Progress, 1969. – 240 s.

Fathutdinova I., competitor of the Department of Philosophy, Perejaslav–Khmelnitsky State Pedagogical University named after Skovoroda (Ukraine, Perejaslav–Khmelnitsky), bazaluk@ukr.net

Features of the development of social purpose and functions of the Ukrainian family in the conditions of democratization of society

The article reviews the evolution of social purpose and functions of the Ukrainian family in conditions of post–Soviet Ukrainian statehood. Review of this issue involves understanding the difference between the evolution of the family in the Soviet Union, which dominated authoritarian system of government, and in the post–Soviet period, in which since 1991, as noted in various legal documents, Ukraine as an independent state entered the path of democratic reforms.

Keywords: Ukrainian family, social purpose of family, functions of family, democracy, social environment.

Фатхутдинова И., соискатель кафедры философии, Переяслав–Хмельницкий государственный педагогический университет им. Григория Сковороды (Украина, Переяслав–Хмельницкий), bazaluk@ukr.net

Особенности развития социального назначения и функций украинской семьи в условиях демократизации общества

Рассмотрено эволюцию социального назначения и функций украинской семьи в условиях становления постсоветской украинской государственности. Рассмотрение этого вопроса предусматривает понимание разницы между эволюцией семьи в СССР, в котором господствовала авторитарная форма правления, и в постсоветский период, в котором с 1991 года, как это отмечается в разных нормативно–правовых документах, Украина как независимое государство вступила на путь демократических преобразований.

Ключевые слова: украинская семья, социальное назначение семьи, функции семьи, демократия, социальная среда.

* * *

УДК 316.42

Рауменко О. О.,
кандидат філологічних наук, докторант кафедри
філософії, Харківський національний педагогічний
університет ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків)

КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Розглядаються питання щодо розуміння сутності поняття «комунікативна діяльність». Автор звертає увагу на те, що комунікативна діяльність виступає як багатоплановий процес та результат встановлення і розвитку продуктивних контактів та обміну інформацією між індивідами.

В роботі розглянуті такі поняття як «педагогічна комунікація», «соціальний інтелект», «діяльність», «активність», «комунікативна діяльність», «суб'єктність». Здійснено аналіз поняття «суб'єктність»: суб'єктність є динамічною характеристикою буття особистості, і в той же час, може бути зрозуміла як процес. Акцентовано увагу на роль педагогічної комунікації в процесі становлення суб'єктності.

Ключові слова: комунікація, педагогічна комунікація, соціальний інтелект, діяльність, активність, комунікативна діяльність, суб'єктність.

Розвиток глобальних зв'язків в сфері інформації і культури XXI століття, інтенсивний розвиток ділових контактів нашої країни зі світовою спільнотою, гостра конкуренція на ринку праці, різкі та драматичні повороти в духовному та економічному житті визначають зміни системи підготовки молоді до соціально–корисної діяльності.

У наявності сьогодні окреслилась певна дилема. З одного боку, переважає «соціальний інфантізм», який є породженням масової культури та інформаційних технологій, а з іншого, збільшується потреба суспільства у підвищенні якості людського потенціалу, ініціативних і компетентних випускників вузів, які мають індивідуальність і високо розвинутий соціальний інтелект. Але сучасні освітні установи не готові задовольнити данні вимоги у зв'язку з нестабільністю відповідних педагогічних моделей. Тому проблеми вдосконалення української освіти в умовах її модернізації та комп'ютеризації сьогодні набувають особистісний та соціальний характер. Тому, професійні освітні заклади повинні вирішувати завдання формування відповідальності та суб'єктності майбутнього спеціаліста в контексті соціального змісту його діяльності.

У працях вітчизняних та зарубіжних дослідників знайшли відображення питання становлення особистості та індивідуальності. Цю тематику досліджували Л. С. Виготський, А. Н. Леонтьєв, З. Фрейд, К. Юнг, К. Роджерс, Е. Еріксон та інші. Вивчалися педагогічні можливості та проблеми комунікативної діяльності в навчальному процесі такими вченими як О. А. Абдулліна, О. С. Антонова, С. С. Вітвицька, Б. С. Гершунський, О. А. Дубасенюк, І. О. Зимня, Є. І. Пассов, В. О. Сластьонін, В. В. Рибалка, І. А. Зязюн, К. Д. Ушинський та інші. До питань розробки комунікативних технологій у професійній підготовці вчителів зверталися А. І. Ковлер, Т. М. Пушкар, В. М. Шепель, В. А. Мойсєєв, Т. Б. Юрко та інші.

Разом з тим, педагогічні стратегії комунікативної діяльності в процесі формування суб'єктності студента недостатньо досліджені. Тому метою даної праці є розкриття сутності поняття «комунікативна діяльність», що розуміється як багатоплановий процес та результат встановлення і розвитку продуктивних контактів та обміну інформацією між індивідами, які породжуються

цінностями освіти та включає в себе живий обмін інформацією та спілкування, напрацювання стратегій взаємодії та подолання конфліктів в процесі стратегій цілепокладання, планування, реалізації планів і оцінювання результатів дій в навчанні.

Модернізація освіти в сучасній Україні відбувається на тлі складного переплетіння як економічних, так і соціокультурних проблем глобального масштабу. В цій ситуації роль людини як суб'єкта діяльності різко зростає. А, отже, різко зростає і роль освіти, головним завдання якої сьогодні є підвищення якості людського потенціалу, забезпечення її адекватності новим умовам. Майбутніх фахівців необхідно навчити раціональній організації людської взаємодії, що вимагає від кожної людини дотримання певних, часом досить високих, стандартів і правил комунікативної поведінки, а також необхідних для цього суб'єктних якостей. Між тим, філософи, соціологи і педагоги відзначають, що нинішня культура знань молодих відрізняється «дезінтеграцією», вузьким утилітаризмом і прагматизмом. Засилля масової культури, інформаційні технології, мережеві комунікації, Інтернет, ведуть до децентрації, детериторіалізації і деконструкції свідомості молоді.

Перш ніж перейти до розгляду педагогічної комунікації у функціонуванні надскладних соціальних систем розглянемо такі поняття як «діяльність», «активність» та «комунікативна діяльність». Категорії, «діяльність» та «активність», слабо диференційовані в педагогічній науці. Якщо категорія «діяльність» робить акцент на взаємодії мети, засобів і мов, а також соціальної нормативності та відтворенні досвіду, то категорія «активність» – на здатності суб'єкта до виходу за межі заданих умов життєдіяльності: ініціативи, творчості, пошуку, подолання тощо [2, с. 25].

Комунікативна діяльність – специфічно культурна форма спілкування, живий обмін інформацією між людьми за допомогою знаків і символів, при якому інформація передається цілеспрямовано, приймається вибірково, а взаємодія здійснюється у відповідності з певними правилами і нормами, у відповідності з рівнем соціального інтелекту учасників комунікації.

У природній комунікативній діяльності відбувається взаємне «підстроювання» поведінки. Характер взаємодії впливає на поточну «організаційну» поведінку і на особистість студента в цілому, на процес організації спільної діяльності.

Основними функціями комунікативної діяльності, на думку вчених є ті, які дозволяють формувати довгострокові, тривалі взаємини з людьми з перспективою розвитку та позитивного взаємовпливу на основі усвідомлення рівня і характеру взаємовідносин. Ці функції полягають у наступному: мотиваційна і мобілізаційна функція; забезпечення адекватності, адаптивності та активності студента в мінливих умовах освітнього процесу; формування особистих планів успішної взаємодії в тактичному і стратегічному напрямках, подолання конфліктів і вирішення поточних завдань взаємодії з педагогами та однокурсниками; формування організаційно-комунікативної культури.

З рівнем соціального інтелекту і функціями комунікативної діяльності тісно пов'язана дієвість мотивації соціального успіху, прагнення до успіху в значущій діяльності. Так, можна зазначити, що

провідними особливостями студентів з враженим мотивом соціального успіху є навчальна активність і впевненість у собі, висока самооцінка з твердою впевненістю в своїй чарівності, високорозвинутий соціальний інтелект. Разом з тим, розвинений соціальний інтелект може мати специфічні риси: поряд з комунікативними вміннями та навичками у невеликого числа старшокласників і студентів спостерігається збільшення маніпулятивних тенденцій, завищена самооцінка, догматичність мислення.

На відміну від комунікаційної діяльності, що визначається інформаційними технологіями та комп'ютерними програмами, комунікативна діяльність – багатоплановий процес і результат встановлення і розвитку контактів між студентами і викладачем, між самими студентами. Це процес, який виникає на основі потреб освітньої діяльності та включає в собі обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, спілкування, подолання конфліктів, зміни позицій і прийняття рішень.

Можна зазначити, що соціально-значущі і професійно значущі новоутворення особистості детермінуються переорієнтацією на різні види комунікативних дій у спілкуванні з вчителем (викладачем) і однолітками: в процесі особистого сприйняття, усвідомлення і передачі повідомлень; пошуку, осмисленні, кодуванні та обміну інформацією, – коли змінюються його емоційні стани і ставлення до знання. Дійсно, справжнє життя особистості, відповідно М. М. Бахтіну, доступне тільки діалогічному проникненню в нього, якому воно саме відповідно і вільно відкриває себе [1].

Дослідження комунікативної діяльності в цілому неминуче веде до постановки питання про суб'єкта діяльності. Суб'єкт, від латини, носій прав і обов'язків; людина, що пізнає зовнішній світ (об'єкт) і впливає на нього у своїй практичній діяльності.

Під суб'єктом розуміється особистість, здатна не тільки привласнювати світ ідей (і предметів), але й виробляти їх і змінювати. Суб'єкт як носій свідомості і самосвідомості характеризується здатністю до адаптації, самовизначення і самореалізації, і комунікативна діяльність виступає як найважливіша форма активності суб'єкта, що організує і реалізує способи існування його суб'єктності. У такому випадку, «антисуб'єктність», пасивність – це байдужа, позбавлена самостійності, якість поведінки, яка не проявляє діяльності. А «суб'єктивність» – на відміну від суб'єктності – особисте, упереджене ставлення до чого-небудь.

Отже, можна сказати, що суб'єктність індивіда розглядається як «причина себе», вона проявляється в таких якостях, як участь, свобода та відповідальність. Наприклад, представники екзистенціалізму (С. Керк'єгор, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр) трактують свободу суб'єкта не тільки як право, а й як фундаментальну характеристику людського існування [7]. В активності, відповідно А. Н. Леонтьєву, відбувається як би подвійне звільнення суб'єкта від детермінуючих впливів оточуючого середовища від його ж власних найпростіших потреб, тим самим він виступає дійсним суб'єктом самоцілеполагання, самовизначення, самореалізації [5, с. 224]. Слідом за С. Л. Рубінштейном та представниками гуманістичної психології (А. Маслоу, К. Роджерс) ми вважаємо, що людина детермінована та вільна одночасно.

Вихідними поняттями при визначенні сутності понять «суб'єкт», «суб'єктність» ми беремо основні положення теорії діяльності індивіда як суб'єкта: від самовизначення – до самопрояву та самоконтролю. При цьому, суб'єктність розуміється як динамічна характеристика буття студента та може бути зрозуміла як процес. І таке розуміння суб'єктності в педагогіці приводить до необхідності виокремлення процесуальних характеристик формування суб'єктності: стадійності, нелінійності та ситуативності. Перехід від однієї стадії до іншої вимагає розуміння механізмів саморозвитку суб'єктності.

У сучасних дослідженнях пропонується наступне співвідношення понять «особистість», «суб'єкт», «індивідуальність»: кожна особистість як результат соціалізації різною мірою реалізує себе як «причина себе», як суб'єкт життя і в якості такого суб'єкта виявляє свій спосіб життя, пізнавальну активність, свою індивідуальність. Активність особистості співвідноситься з поняттями самостійності і свідомості людини, а з точки зору загальної психології, найголовнішою характеристикою суб'єктності є здатність до саморегуляції, що забезпечує подолання протиріч і функціонування особистості в діяльності [6].

Розглядаючи певного індивіда як суб'єкта, можна визначити і певні якості:

– суб'єктні якості студента – це якості, що виражають рівень професійної свідомості;

– особисті якості – характеризують його ставлення до природи, суспільства, праці, людей, рівень готовності розвивати свій інтелект, зростати духовно;

– індивідуальні якості – виражають статевікові і нейродинамічні характеристики психіки, властивості темпераменту.

Класичний психоаналіз З. Фрейда, теорія стадіального розвитку інтелекту Ж. Піаже підкреслюють у розвитку особистості фактор спадковості, а біхевіоризм (від Д. Уотсона до Б. Ф. Скіннера) акцентує увагу на зовнішньому «стимулюванні» (але, слід зазначити, що в цьому підході майже не знайшлося місця проблемі волі). Концепція соціокультурного розвитку психіки Л. С. Виготського, теорія діяльності А. М. Леонтьєва та ін. виділяють як найважливіший – соціальний фактор психічного розвитку [5].

Сучасний вчений Колін Купер, узагальнюючи новітні дані психогенетики, приходять до висновку про те, що суб'єктність молодого людини детермінується спільними діями генетичних чинників та особливостями індивідуального середовища людини, що включає вплив певних вчителів на неї, «особливі» в кожному випадку відносини з членами сім'ї і вплив друзів [4, с. 224].

Вплив індивідуального середовища є дуже значим в студентському віці. В індивідуальному середовищі явно виражається такий чинник розвитку, як власний, активний вибір суб'єктом індивідуально значущих елементів середовища. Разом з цим середовищем суб'єкти виокремлюються з родового, сімейного середовища, відстоюючи і розвиваючи свою індивідуальність, свій індивідуальний стиль активності. Взаємодія 3-х факторів формування суб'єктності – генетичного, оточуючого середовища і активно-вольового простежується у проявах індивідуального стилю активності в пізнавальній діяльності студента.

В індивідуальному стилі активності домінують не внутрішні його умови, які лише забезпечують

індивідуальну своєрідність діяльності та її регулювання, а орієнтація на відповідність зовнішнім вимогам. Індивідуальний стиль активності суб'єкта – це шлях «по-своєму» творчого пізнання і перетворення середовища, діяльності й самого себе.

Отже, суб'єктність студента – це якісна і динамічна характеристика людини, що представляє собою індивідуальний стиль активності, «цілісний образ себе» у діяльності: сукупність професійних ціннісно-вольових установок, здатності бути активним стратегом своєї освітньої діяльності, досвіду усвідомленої саморегуляції у взаємодії з людьми, які ставлять позитивну спрямованість процесу його самореалізації. Найважливішим, об'єднуючим елементом усіх компонентів суб'єктності студента є його суб'єктна позиція як стійка, гуманістично орієнтована система відносин до світу і самого себе.

Суб'єктність студента формується і розвивається найбільш інтенсивно як орієнтація на відповідність вимогам діяльності і середовища і складається з таких компонентів як: ціннісно-емоційний, когнітивно-змістовий і діяльнісно-соціальний.

Ціннісно-емоційний компонент суб'єктності студента визначається як «причина себе», тобто є базовою потребою будувати своє життя відповідно до вимог освітньої діяльності і маючи свою індивідуальність, емоційно-особистісним ставленням до інформації, яка постійно оновлюється; «органічної» потреби у розвитку, зростанні, спілкуванні, «укріпленні» себе, потреби вільно визначити себе по відношенню до цілісного ходу життя. Різноманітні природні інтелектуальні потреби і ресурси, різноманітність способів, якими людина сприймає та переробляє інформацію, «множинність інтелектів» відповідно Р. Гарднеру, визначають ціннісно-мотиваційну і емоційну сферу студента, множинність його «моделей виживання» в світі.

Так, наприклад, Р. Гарднер назвав сім типів інтелектуальної діяльності, які розвиваються у вищій школі на Заході, (вони розвинені неоднаково у різних людей): вербально-лінгвістичний, логіко-математичний, внутрішньоособистісний (рефлексія «Я»), міжособистісний (спілкування і взаємодія), візуально-просторовий (здатність бачити об'єкти, створювати образи); тілесно-кінестетичний, музично-ритмічний [3, с. 48].

З урахуванням вище сказаного, ми розглядаємо суб'єктність студента і як інтелектуальну характеристику людини, і як сукупність складних мотивів, різних внутрішніх установок, що розвивають її самість або пригнічують її самостійність.

Процеси дорослішання індивіда, формування життєвої перспективи, ділових і життєвих планів, тобто життєве самовизначення, культурне, професійне, моральне та громадське актуалізується у спілкуванні з батьками, з іншими людьми, у вольових актах пошуку та осмисленні нового знання, в подоланні опору середовища. Отже, ціннісний вибір – це дія, яка впливає на формування у людини здатності самостійно приймати рішення.

Ціннісне самовизначення індивіда передбачає три діапазони: вибір, пошук, оцінку. Побудова образу «Я – професіонал», «Успішний Я», для студента неможливо без пошуку, вибору і проєкції еталонного образу професіонала, особистості. Наприклад, потреба «бути особистістю», потреба в самореалізації (персоналізації) забезпечують активність включення

студента в систему соціальних зв'язків, в комунікативні відносини, і разом з тим студент виявляється залежним від цих відносин. Потреба у самовизначенні, самовираженні це одночасно глибинний соціальний мотив, причому така специфічна мотивація може проявитися як домінування, лідерство.

У процесі формування особистості завжди є чинники, що стримують прояв суб'єктності. А саме: занижена Я – концепція, недостатньо інформації, оригінальних ідей, немає комунікативних вмінь, немає готовності до спілкування, діалогу.

Таким чином, можна зазначити, що ситуативні і «абсолютні системи» ієрархії цінностей у студентів різні. Реальні системи мотивів і цінностей студента (пріоритети, уподобання) – «нелінійні», вони пов'язані з певним набором особистих (інтелектуальних, психофізіологічних) і ситуативних факторів. У той же час існує «інваріантний набір» переваг цінностей, що характеризує певний біосоціальний тип особистості, тип професійної сутності, національно–культурної спільності.

Мотиваційно–вольовий критерій стає ключовим у дослідженні ціннісно–емоційного компонента суб'єктності індивіда, оскільки він дозволяє безпосередньо оцінити цінності і уявлення студента про людей, явища, ідеї; зону цілей, що відповідають мотиву; зміст та інтенсивність емоційних реакцій. Показником щодо мотиваційно–вольового критерію, отже, можуть стати: осягнення сенсу діяльності та професійне самовизначення, вираженість потреб у досягненні певної цілі.

Наступним компонентом структури суб'єктності студента є когнітивний (змістовий) компонент, що включає навчально–пізнавальну активність, пізнавальну самостійність, рефлексивну активність, самоосвітню активність. Всі ці види активності об'єднані характером самопрояву, самовираження студента в навчанні, спілкуванні і взаємодії з педагогом, іншими студентами.

Критерієм даного компонента стає індивідуально–когнітивний критерій, ознаками якого є не тільки базові знання з дисциплін, що вивчаються, індивідуальний рівень пізнавальної самостійності, але і рівень соціального інтелекту студента, що включає рівні психічної і фізичної енергії і витривалості, здатності до розуміння людей, моделювання соціальних явищ, рівень відкритості до нових ідей, здатність розв'язувати задачі на суб'єкт–суб'єктному рівні (і суб'єкт–об'єктному рівні); зміст психічних труднощів, які відчуває студент.

Значуще місце в даній структурі суб'єктності студента займає третій, власне діяльнісний (соціальний) компонент. Комунікативна діяльність виступає, насамперед, як найважливіша форма активності студента як «автора» свого життя, що організує і реалізує способи існування цього «авторства» у суспільстві, в пізнанні, навчанні, спілкуванні. Головне в ній – ефективно брати участь у складній міжособистісній взаємодії; володіти когнітивними, емоційними та моторними способами поведінки, що ведуть до позитивного мобільного зростання.

Комунікативний компонент суб'єктності студента включає: володіння системою знань про соціальну дійсність і про себе; комплекс організаційно–комунікативних умінь; орієнтацію в комунікативних засобах, притаманних національному та професійному

менталітету і виражають засвоєний рольовий репертуар; здатність до саморегуляції та самоконтролю у спілкуванні.

Критерієм даного компонента стає комунікативний (поведінковий) критерій. Показником його є самоконтроль і організаційно–комунікативні вміння. Організаційні (мобілізаційні, інформаційні) вміння студента проявляються в характері активності: це вміння самонавчатися спілкуванню, індивідуальні навички і прийоми пізнавальної діяльності у взаємодії з іншими людьми; застосування проблемних і конфліктних ситуацій одержуваних знань про людину і про соціум; прийоми самооволодіння, розумне використання прийомів заохочення, схвалення, несхвалення, підтримки у навчальних дискусіях; вміння здобувати інформацію з різних джерел, у тому числі електронних, узагальнювати, систематизувати; структурувати її з метою передачі обміну; логічно правильно будувати процес трансляції інформації; володіти культурою постановки питань; умінь розв'язувати конфлікти; ефективно використовувати технічні засоби та засоби наочності (графіки, схеми, малюнки). Продуктами освоєння і побудови досвіду «свідомих комунікацій» в освітньому процесі стане соціальна (та професійна) компетентність, володіння технологією співробітництва.

Розглянувши компоненти, які впливають на формування суб'єктності, зупинимось не просто на комунікативній, а саме на педагогічній комунікації.

Педагогічна комунікація синтезує в собі елементи світоглядних, моральних, професійних, емоційно–вольових і фізичних властивостей особистості, які роблять значний вплив на прийом, засвоєння, використання та передачу навчально–виховної інформації. Крім того, у педагогічній комунікації поєднуються теоретичні, технологічні, практичні та впроваджувальні складові всього педагогічного процесу, тому вона перетворюється на універсальну, системоутворюючу концепцію, яка має всі ознаки нової парадигми в педагогіці, тому що вона об'єднує в собі специфічну, сутнісну систему понять, з її допомогою можна описати модель циркуляції інформації в навчально–виховному процесі та використовувати в сукупності різноманітні методи педагогічного дослідження.

Із сутності і закономірностей педагогічної комунікації випливає принцип комунікативності в педагогіці. Комунікативність – інтегральна властивість природи, тому що нею володіють різною мірою всі явища і предмети дійсності. Комунікативність необхідна однаковою мірою як вчителю, так і учню при моральному, естетичному, трудовому та фізичному вихованні, вона ж відіграє провідну роль в навчальному процесі. При реалізації принципу комунікативності в педагогіці робиться акцент на суб'єктивній стороні навчального і виховного процесів, на дослідженні процесу комунікації і його провідного компоненту – спілкуванні, тому що спілкування є основою для формування високої комунікативності вчителя і його педагогічної майстерності.

Таким чином, поняття «комунікативна діяльність» і «суб'єктність студента» взаємодетерміновані. Філософська спільнота, педагоги українських вузів і наукова громадськість усвідомлюють необхідність створення педагогічних стратегій формування і розвитку активності студента як суб'єкта діяльності, тому що в Україні, особливо зараз, потрібні активні, компетентні та відповідальні особи.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. – М.: Наука, 1975. – 207 с.
2. Волочков А. А. Активность студента как фактор психического развития (гипотеза, модели, факты) // Психологический журнал. – 2003. – Т.24. – №3. – С.22–31.
3. Войцванг П. Десять заповедей творческой личности. – М.: Прогресс, 2001. – 242 с.
4. Купер К. Индивидуальные различия. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 282 с.
5. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность. – М.: Политиздат, 1975. – 224 с.
6. Немов Р. С. Психология. Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений. В 2 кн. Кн.1. Общие основы психологии. – М.: Владос, 1994. – 576 с.
7. Новейший философский словарь. Под ред. А. А. Грещанова. – Минск, 1999. – 322 с.

References

1. Bahtin M. M. Voprosy literatury i jestetiki. – M.: Nauka, 1975. – 207 s.
2. Volochkov A. A. Aktivnost' studenta kak faktor psihicheskogo razvitiya (gipoteza, modeli, fakty) // Psihologicheskij zhurnal. – 2003. – T.24. – №3. – S.22–31.
3. Vojcvang P. Desjat' zapovedej tvorcheskoj lichnosti. – M.: Progress, 2001. – 242 s.
4. Kuper K. Individual'nye razlichija. – M.: Aspekt Press, 2000. – 282 s.
5. Leont'ev A. N. Dejatel'nost', soznanie, lichnost'. – M.: Politizdat, 1975. – 224 s.
6. Nemov R. S. Psihologija. Ucheb. dlja stud. vyssh. ped. ucheb. zavedenij. V 2 kn. Kn.1. Obshhie osnovy psihologii. – M.: Vlados, 1994. – 576 s.
7. Novejsij filosofskij slovar'. Pod red. A. A. Greshhapova. – Minsk, 1999. – 322 s.

Razumenko O. O., Candidate of Philology, doctoral student in philosophy, Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda (Ukraine, Kharkiv)

Communicative activity as a necessary factor in the formation of subjectivity of a person

The article deals with the issue of understanding the essence of the concept of «communication activities». The author points out that communicative activity acts as a multifaceted process and outcome of the establishment and development of productive contacts and exchange of information between individuals.

In this work the notions of «educational communication», «social intelligence», «activity», «activity», «communicative activity», «subjectivity». The analysis of the concept of «subjectivity»: subjectivity is a dynamic characteristic of being the person, and at the same time, can be understood as a process. The attention to the role of teacher communication in the process of subjectivity.

Keywords: communication, pedagogical communication, social intelligence, action, activity, communicative activity, subjectivity.

Разуменко О. О., кандидат филологических наук, докторант кафедры философии, Харьковский национальный педагогический университет им. Г. С. Сковороды (Украина, Харьков)

Коммуникативная деятельность как необходимый фактор формирования субъектности личности

Рассматриваются вопросы понимания сущности понятия «коммуникативная деятельность». Автор обращает внимание на то, что коммуникативная деятельность выступает как многоплановый процесс и результат установления и развития продуктивных контактов и обмена информацией между индивидами.

В работе рассмотрены такие понятия как «педагогическая коммуникация», «социальный интеллект», «деятельность», «активность», «коммуникативная деятельность», «субъектность». Осуществлен анализ понятия «субъектность»: субъектность это динамическая характеристика бытия личности и в то же время может быть понята как процесс. Акцентируется внимание на роли педагогической коммуникации в процессе становления субъектности.

Ключевые слова: коммуникация, педагогическая коммуникация, социальный интеллект, активность, коммуникативная деятельность, субъектность.

* * *

УДК 141.7: [130.2:796]

Білогур В. Є.,

доктор філософських наук, професор кафедри теорії і методики фізичного виховання та спортивних дисциплін, Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького (Україна, Мелітополь), bilovlada@mail.ru

СПОРТ ЯК ВИРАЖЕННЯ ДУХУ АКТИВНОСТІ І САМОРОЗГОРТАННЯ СУТНІСНИХ СИЛ ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

Подано аналіз спорту як вираження духу активності і саморозгортання сутнісних сил особистості. В статті розкрито сутність спорту як вираження духу активності, що сприяє трансформації фізичного в духовне і навпаки; продемонстровано, як у спортивному світі розпредмечуються сутнісні сили людини як самотворчої особистості та подано визначення спорту як вираження духу активності особистості, що впливає на її укріплення своїх сил, відкриває межі до постійної досконалості, а головне – фізичної активності, в основі якої дух; розкрито основи соціалізації та формування спортивної компетентності особистості; розкрито категорії «дух» і «душа», що є визначальними у формуванні парадигми спорту, а саме вираження духу активності і саморозгортання сутнісних сил особистості.

Ключові слова: спорт, дух, душа, активність, людина, сутнісні сили, спортивна діяльність, творчість, спортивне буття, людське тіло.

Актуальність дослідження спорту у тому, що спорт – це вираження духу активності під кутом зору, що сприяє трансформації фізичного в духовне і навпаки з метою відстоювати себе у спортивному світі та розпредмечувати свій спортивний світ як діяльність самотворчої особистості. Як процес єднання фізичного і духовного, опредмечування і розпредмечування спортивний дух виступає в об'єктивній та суб'єктивній формах [1]. Спортивний дух – це інтегральне визначення людського «Я» як ідеального спортивного буття, що реалізується через світ особистості, як результат переведення зовнішнього універсалу у внутрішній світ особистості. Об'єктивний дух є зворотним процесом опредмечування в предметне спортивне буття суб'єкта до самореалізації особистості як окремого спортивного світу. Спортивний дух постає і у вигляді інтерсуб'єктивного колективного досвіду суб'єкт – суб'єктної взаємодії, яка притаманна суб'єкту спортивної дії. Отже, об'єктивний і суб'єктивний дух у спорті постають в органічній єдності, в контексті якої відбуваються трансформаційні взаємопереходи суб'єктивного та об'єктивного, що сприяє формоутворенню та змістонаповненню. До атрибутів спортивного духу належить активність спортсмена як смислоутворююча діяльність, що реалізується на перетині буттєвості і свідомості, та реалізуються у смислах спортивного життя. Не випадково, за гегельвською традицією, яку розділяв і Марк, дух з'являється з працею, що імпонує виявленню спортивного духу, що характеризується специфічними особливостями. Останнє означає у Г. В. Ф. Гегеля, що дух є важливим для людини, у кожному її здобутковий–результаті, так як є стартовою умовою, передумовою руху, творчою передумовою, як такою, що живить будь-яку діяльність [2; 3].

Спортивна діяльність виступає як здійснення певних, наперед визначених спортивних показників та завдань, тобто набуває вигляду цілепокладання та цілереалізації на межі реального і можливого. Отже, спортивна діяльність має антропологічний статус, відноситься до атрибутивних характеристик людини, а спорт як дух активності направлений на створення проекту своєї власної спортивної життєдіяльності для реалізації свого спортивного життєвого проекту.